

วัฒนสังคมไทยกับค่านิยม การสมรสเท่าเทียม ในยุคคนเจนเนอเรชั่นซี

ณัฐนิดา จบศรี*

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มุ่งนำเสนอความต้องการสิทธิขั้นพื้นฐานความเป็นมนุษย์ของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ หรือกลุ่มคน LGBTQ ด้วยการเรียกร้องให้รัฐส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและหญิง ซึ่งเกิดผลเชิงรูปธรรมในประเทศเนเธอร์แลนด์แห่งแรกของโลกที่ประกาศใช้กฎหมายรับรองสิทธิสมรสคนเพศเดียวกัน และดำเนินการตามในหลายประเทศ เช่นเดียวกับประเทศไทย ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 หรือกฎหมายสมรสเท่าเทียม มีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 22 มกราคม 2568 เจตนารมณ์ของกฎหมายฉบับนี้ เป็นการรับรองสิทธิสมรสคนเพศเดียวกันในการจดทะเบียนสมรสได้ตามกฎหมาย เสริมการสมรสชายกับหญิง และมีความเป็นไปได้ในอนาคตว่า รุ่นคน Gen Z จะเป็นคนปรับแต่งวิถีทางวัฒนสังคมไทยแบบพลวัตในการสมรสของกลุ่มคน LGBTQ อย่างเท่าเทียมทั้งทางกฎหมายและทางปฏิบัติ

คำสำคัญ: วัฒนสังคมไทย ความหลากหลายทางเพศ สมรสเท่าเทียม คนเจนเนอเรชั่นซี

* นักวิชาการอิสระ

ผู้ติดต่อประสานงาน; อีเมล : Natnida.jobsri@gmail.com

Thai Socio-culture in value of Marriage Equality Generation Z era

Nuttanida Jobsri*

Abstract

The demand for fundamental human rights of the LGBTQ has called for the states to have the same status as dignity as men and women. Netherlands is the first country of world by enact the law to certify the marriage rights of same-sex couples, include with many countries. As for Thailand has enacted the Civil and Commercial Code Amendment Act (No. 24) B.E. 2567, the Marriage Equality Act, it effective from January 22, 2568. The intention of the law is to certify rights of LGBTQ to legally register marriages as same as marriage rights of males and females, and potentiality in the future that Gen Z will leading dynamic change the ways Thai socio-cultural for LGBTQ marriages are equal by the law and practice.

Keywords: Thai socio-cultural, LGBTQ, Marriage Equality, Generation Z (Gen Z)

* Independence Scholar

Corresponding Author; e-mail : Natnida.jobsri@gmail.com

บทนำ

ปรากฏการณ์ในสังคมโลกด้านสิทธิมนุษยชน และสถานภาพทางกฎหมายของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศ เรียกว่า LGBTQ¹ จุดเริ่มต้นจากความต้องการแสดงออกของกลุ่มคน LGBTQ นิยมรวมตัวกัน ณ สโตนวอลล์อินน์ (Stonewall Inn) บาร์ขนาดเล็กในนครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ย้อนไปกว่า 5 ทศวรรษ เหตุการณ์ในวันที่ 28 มิถุนายน 1969 (พ.ศ. 2512) ตำรวจได้เข้าจับกุมเพื่อปราบปรามกลุ่มคนเพียงแต่งตัวเป็นผู้หญิง เสมือนเป็นการกดขี่ทางวัฒนธรรม และสังคม โดยเฉพาะการใช้ความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ จนกลายเป็นเหตุการณ์ Stonewall Uprising ซึ่งการจลาจลครั้งนี้ทำให้ผู้บาดเจ็บและถูกจับกุมจำนวนมาก ต่อมาได้มีการออกกฎหมายห้ามไม่ให้ประชาชนแต่งตัวผิดกับเพศสภาพ นับจากเหตุการณ์จลาจลจึงมีการเรียกร้องด้านสิทธิมนุษยชนที่ไม่ควรถูกข้อจำกัดทางวัฒนธรรมและสังคม แต่ควรมีการยอมรับความเป็นตัวตนของคนเพศใดก็ตาม (แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ไทยแลนด์, 2564) กระทั่งในปี ค.ศ. 2001 (พ.ศ. 2544) สภานิติบัญญัติแห่งชาติของประเทศเนเธอร์แลนด์ได้ผ่านกฎหมายรับรองการสมรสของเพศเดียวกัน มีผลบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2544 เนเธอร์แลนด์จึงเป็นประเทศแรกของโลกที่รับรองการแต่งงานของคนเพศเดียวกันอย่างถูกต้องตามกฎหมาย (ไทยพีบีเอส, 2567ก) จากการประกาศใช้กฎหมายดังกล่าวนี้ ส่งผลให้นานาประเทศหันมาให้ความสำคัญกับการแต่งงานของคนที่มีความหลากหลายทางเพศอย่างกว้างขวาง เป็นค่านิยมทางสังคม (สภาการสื่อสารมวลชนแห่งชาติ, 2567) ประชาชนต้องการให้มีการประกาศใช้กฎหมายเพื่อรับรองการแต่งงานของกลุ่มคน LGBTQ ซึ่งเริ่มเป็นค่านิยมที่แพร่หลายในประเทศแถบยุโรปตะวันตก เช่น ประเทศเบลเยียม สเปน โปแลนด์ นอร์เวย์ สวีเดน ฝรั่งเศส และลาตินอเมริกา เช่น แอฟริกาใต้ อาร์เจนตินา บราซิล อุรุกวัย เป็นต้น (The Standard, 2024) รวมทั้งประเทศได้หวนประเทศแรกในทวีปเอเชียที่ให้อำนาจกับชาย หญิงกับหญิง สามารถแต่งงานและจดทะเบียนสมรสได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย (บีบีซีไทย, 2562) ในทางกลับกันในประเทศที่มีความเป็นอนุรักษนิยมทางวัฒนธรรมและสังคมอย่างเคร่งครัดยังคงใช้กฎหมายกำหนดโทษคู่รักเพศเดียวกันในอัตราโทษสูงสุดคือประหารชีวิต เช่น ประเทศซาอุดีอาระเบีย ประเทศสหรัฐอเมริกาหรับเอมิเรตส์ เป็นต้น (เดลินิวส์, 2567)

จากกระแสค่านิยมต่อกฎหมายรับรองการสมรสของคนเพศเดียวกันที่เกิดขึ้นในหลายประเทศ ในขณะที่ประเทศไทยได้รับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) และได้เข้าเป็นภาคีสันติสัญญาการระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political

1 L = Lesbian หมายถึง กลุ่มหญิงรักหญิงด้วยกัน

G = Gay กลุ่มชายรักชายด้วยกัน

B = Bisexual กลุ่มที่รักได้ทั้งชายและหญิง

T = Transgender กลุ่มคนข้ามเพศ จากชายเป็นหญิง หรือหญิงเป็นชาย

Q = Queer กลุ่มคนที่ทั้งพอใจต่อเพศใดเพศหนึ่ง โดยไม่ได้จำกัดในเรื่องเพศและความรัก

Rights: ICCPR) ซึ่งพันธกรณีระหว่างประเทศนี้กำหนดสิทธิในการแต่งงานและการสร้างครอบครัว (rights to family) ไว้ด้วย ซึ่งการเข้าเป็นภาคีสันติสัญญาและตราสารสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ส่งผลให้ประเทศไทยต้องปฏิบัติตาม ซึ่งประเด็นหนึ่งคือ หลักประกันตามสิทธิตามสันติสัญญา รัฐต้องปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ มาตรการต่างๆ ให้สอดคล้องกับหลักการและสาระสำคัญของสันติสัญญา ประกอบกับหลักการยกย่องการดำรงอยู่ด้วยการปรับใช้กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในประเด็นวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ ค.ศ. 2006 (The Yogyakarta Principles on the Application of International Human Rights Law in Relation to Sexual Orientation and Gender Identity 2006) ซึ่งประเทศไทยได้ร่วมลงนาม โดยมีบัญญัติเกี่ยวกับการสมรสและการสร้างครอบครัว ในข้อ 24 “มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในการสร้างครอบครัวโดยไม่ขึ้นกับวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ...” (วุฒิชัย เอียดเหลือ, 2565, หน้า 9) จึงมีการเรียกร้องด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย เรื่องสถานภาพทางกฎหมายของกลุ่มคน LGBTQ และเกิดปรากฏการณ์ครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ชาติไทย เมื่อมีประกาศพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 (พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567, 2567, หน้า 1) หรือเรียกว่า กฎหมายสมรสเท่าเทียม กำหนดให้มีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการในวันที่ 22 มกราคม 2568

การไหลเวียนแห่งกระแสสิทธิมนุษยชน ประเทศไทยได้ประกาศรับรองสิทธิกลุ่มคน LGBTQ ความเท่าเทียมทางเพศ ซึ่งเป็นประเทศแรกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างเป็นทางการ เป็นประเทศที่ 3 ของเอเชีย (2 ประเทศคือ ไต้หวัน และเนปาล) (มูลนิธิเพื่อนรัก, 2567) อย่างไรก็ตามเมื่อกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการแล้วอาจถือได้ว่าเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมไทย เนื่องจากยังต้องเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญคือ ความเท่าเทียมในการบังคับใช้กฎหมาย การเลือกปฏิบัติระหว่างกลุ่มคน (เอสดีจี มูฟ, 2565) รวมทั้งผลกระทบจากการปรับเปลี่ยนค่านิยมทางวัฒนธรรมและทัศนคติทางสังคม ประเด็นเหล่านี้จำเป็นต้องใช้เวลาสำหรับวิวัฒนาการ (ไทเรล ฮาเบอร์คอร์น, 2566) ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชากรหลายรุ่นคน (Generation) ในอนาคต และคนทุกรุ่นอยู่ภายใต้วัฒนธรรมทางสังคมได้อย่างผสมกลมกลืนและมีค่านิยมที่ตรงกัน (ศรีรินทร์ เกรย์ และคณะ, 2559, หน้า IV-V)

ผลพวงจากความสำเร็จในการผลักดันกฎหมายสมรสเท่าเทียม กระทั่งประกาศใช้แสดงถึงความก้าวหน้าทางกฎหมาย คุณค่าด้านสิทธิมนุษยชนไทย (สุประวีณ์ อาสนศักดิ์, 2565) และความคาดหวังต่อความเท่าเทียมของคนทุกเพศด้วย แต่เนื่องจากยังมีสาระสำคัญ ความซับซ้อนในรายละเอียดที่ต้องสร้างความเข้าใจ (องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของเยอรมัน ประจำประเทศไทย, 2563) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กฎหมายสมรสเท่าเทียม จะไม่ถูกยอมรับในทันที เพราะยังเป็นเพียงการวางกฎระเบียบ แนวปฏิบัติ และควบคุมพฤติกรรมคนทุกเพศ โดยที่คนทุกรุ่นต้องยอมรับร่วมกัน พร้อมปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมของคนในสังคมนั้น อาจเกิดความสับสนจากคนหลายคนรุ่นเก่ายังไม่ยอมรับความเป็นตัวตนกลุ่มคน LGBTQ (เอกสิทธิ์ ไชยบิน, 2566, หน้า

108) แล้วกฎหมายสมรสเท่าเทียมทำให้วัฒนธรรมไทย (Thai Socio-culture) การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด โดยเฉพาะยุครุ่นคน Generation Z (Gen Z อายุระหว่าง 8-20 ปี) (กรมสุขภาพจิต, 2563) เนื่องจากนักวิชาการหลายสาขาวิชา/อาชีพให้ความเห็นว่า Gen Z จะมีบทบาทอย่างมากต่อวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ภาคการผลิต ภาคการลงทุน และภาคบริการ (กรณีกนก สารสุขกิจ, 2565, หน้า 2) มีแนวโน้มความเป็นไปได้เมื่อพิจารณาคุณสมบัติ Gen Z ว่าเป็นรุ่นคนที่เติบโตมากับนวัตกรรมยุคดิจิทัล การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว เกิดความหลากหลายทางความคิด เปิดกว้างทางวัฒนธรรม กล้าแสดงออก ชอบสร้างความสุขให้กับตนเอง อยากรู้ อยากลอง เป็นรุ่นวัยกำลังค้นหาตัวตน (สุนทรีย์ สองเมือง, 2566, หน้า 118) ดังนั้น ภายใต้บริบทวัฒนธรรมไทยต่อคู่รักเพศเดียวกัน และการประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม จึงควรทำความเข้าใจต่อค่านิยมและทัศนคติของคนรุ่น Gen Z

วัฒนธรรมไทยในการสมรส

การสืบสานวัฒนธรรมไทยเกี่ยวกับการสมรสในอดีต มีพื้นฐานความเป็นมาและวิวัฒนาการที่น่าสนใจก่อนการประกาศใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียม ลักษณะดังนี้

แนวคิดเชิงวัฒนธรรมด้านการสมรส

การสมรสและพิธีแต่งงาน เป็นวิถีทางวัฒนธรรมแตกต่างกันในแต่ละสังคม (อนุพร อรุณรัตน์, 2567, หน้า 6-7) การสมรสโดยทั่วไปเกิดจากปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคนที่มีความสัมพันธ์ทางเพศ มีการสร้างกติกาเพื่อสร้างสิทธิ ข้อผูกพัน และพัฒนาเป็นข้อสัญญาตามกฎหมายเพื่อรับรองคู่สมรส (คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2562, หน้า 8-41) ซึ่งส่วนใหญ่คู่สมรสต้องต่างเพศกันหรือเพศสภาพตรงข้ามกัน (gender binary) เป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก กล่าวได้ว่า การสมรสเป็นวัฒนธรรมสากล นอกจากวิถีวัฒนธรรมการสมรสต้องจดทะเบียนตามขั้นตอนของกฎหมาย แต่บางวัฒนธรรม การสมรสต้องผ่านพิธีกรรมทางศาสนาหรือพิธีแต่งงาน ในขณะที่บางวัฒนธรรมยอมให้การสมรสแบบผู้ชายคนเดียวมีภรรยาได้เพียงคนเดียว (Monogamy) แต่บางวัฒนธรรมผู้ชายคนเดียวสามารถมีภรรยาได้หลายคน (Polygynous) ในทางกลับกันบางวัฒนธรรมอนุญาตให้ผู้หญิงมีสามีได้หลายคน (Polyandrous) แต่นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2001 หรือ พ.ศ. 2544 เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการสมรส อาจรวมถึงพิธีแต่งงานจากการมีกฎหมายรับรองเฉพาะคู่สมรสต้องต่างเพศกัน เมื่อประเทศเนเธอร์แลนด์ อนุญาตให้คู่สมรสเป็นเพศเดียวกันและสามารถจดทะเบียนได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และการสมรสแบบคู่สมรสเป็นเพศเดียวกันถูกยอมรับในอีกหลายประเทศในยุโรป (พิสิฐ ทรัพย์ไพฑูรย์, 2562, หน้า, 119) กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นเหตุผลพื้นฐานในการสมรส รวมทั้งเหตุผลทางกฎหมาย และกฎเกณฑ์ของสังคม (ชนากานต์ จีระพลกุล, 2565: 20-21) สภาพเศรษฐกิจ (กรณภัสสรณ์ ไซกิกัญญ์, 2560, หน้า 114) รวมทั้งเหตุผลทางศาสนา (พิจิตร พงษ์เกษ, 2563, หน้า 124) สรุปรูปแบบวัฒนธรรมการสมรสได้ว่า เป็นความผูกพันเชิงนามธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม และอาจ

เป็นความผูกพันเชิงรูปธรรมทางกฎหมาย ขณะที่บางวัฒนธรรมอนุญาตคู่สมรสสามารถยกเลิกการสมรสหรือหย่าร้างได้ และสามารถกลับมาสมรสใหม่ก็ได้ วัฒนธรรมดังกล่าวเริ่มครอบคลุมการสมรสของกลุ่มคน LGBTQ เมื่อมีกฎหมายรับรองการสมรสเพศเดียวกัน

กรอบสังคมในการสมรส

ทัศนคติต่อการสมรสในสังคมหลายประเทศ ส่วนใหญ่กำหนดให้คู่สมรสต้องยื่นขอจดทะเบียนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ (สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเวียนนา, 2563) ทั้งนี้เพราะสังคมต้องการควบคุมสถาบันครัวเรือน (household control) (ธัญญาภัส ทองมุสิทธิ์, 2562, หน้า 8 และ 11) เพื่อให้คู่สมรสทำหน้าที่สืบพันธุ์/อยู่กินหลั่นบนอนร่วมกัน ผลิตสมาชิใหม่/จำนวนบุตร ความสามารถในการเลี้ยงดูบุตร การอบรมสั่งสอน/ให้การศึกษา การเป็นทายาทที่ถูกต้องตามกฎหมายของสังคมในการสืบสกุล ความสัมพันธ์ในกลุ่มญาติระหว่างตระกูล ฯลฯ และการคุ้มครองทางสังคมในแง่สิทธิของคู่สมรส เช่น สิทธิการดูแลบุตร การจัดการทรัพย์สิน การแบ่งสรรปันส่วนทรัพยากร สิ้นสมรส รวมถึงหน้าที่ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สมรสกับญาติพี่น้อง เป็นต้น (ไทยพีบีเอส, 2568) อย่างไรก็ตาม สังคมการสมรสมีความหลากหลายลักษณะ เช่น ผู้ชายสมรสกับผู้หญิงได้หลายคน หรือผู้หญิงสมรสกับผู้ชายได้หลายคน จึงเป็นการยากในการอธิบายสังคมการสมรสเนื่องจากทบทวนในกฎหมาย ประกอบกับความซับซ้อนตามบริบททางสังคม บรรทัดฐานวัฒนธรรม ค่านิยม และความเชื่อทางศาสนา ซึ่งเป็นนามธรรมในแต่ละสังคมแตกต่างกันไป (ธัญญาภัส ทองมุสิทธิ์, 2562, หน้า 77-86)

การสมรสภายใต้วัฒนธรรมสังคมไทย

บริบททางวัฒนธรรมและบรรทัดฐานการสมรสของสังคมไทยในอดีต ได้สืบสานรูปแบบการสมรสโดยยึดคู่สมรสชายหญิงเท่านั้น ตรงกับวัฒนธรรมสากลการสมรส ดังบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ “มาตรา 1448 การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อชายและหญิงมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์แล้ว แต่ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนนั้นได้” (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 หมวดที่ 2 เจือนไขแห่งการสมรส) หลักการและวิธีปฏิบัติดังกล่าว ย้ำชัดว่าคู่สมรสต้องเป็นชาย 1 คน หญิง 1 คนเท่านั้น และต้องได้รับความยินยอมจากทั้งสองฝ่าย หากปราศจากองค์ประกอบสำคัญเหล่านี้ การสมรสถือเป็นโมฆะ (ธรรมนิติ, 2564) อันส่งผลต่อ ความเป็นสถาบันครัวเรือน ในการทำหน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่เป็นทายาทที่ถูกต้องตามกฎหมายและกฎหมายของสังคมในการสืบพันธุ์ (สำนักงานเลขาธิการกรมการปกครอง, 2562) เป็นการเพิ่มขยายวงศ์ตระกูล สืบสกุลต่อรุ่นสู่รุ่นเชื้อชาติไทย สัญชาติไทย แต่หากคนใดมีพฤติกรรมการสืบพันธุ์ระหว่างชายกับชาย ต้องได้รับโทษตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 “มาตรา 242 ผู้ใดทำชำเราผิดธรรมชาติตามนุษย์ด้วยชายก็ตี หญิงก็ตี ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษตั้งแต่สามเดือนขึ้นไปจนถึงสามปี และให้ปรับตั้งแต่ห้าสิบบาทขึ้นไปจนถึงห้าร้อยบาทอีกสี่ดหมื่นด้วย” (พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499, 2499, หน้า 61) บทลงโทษครอบคลุมการมีเพศสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวของชายกับชาย

และหญิงกับหญิง แต่ไม่เป็นที่ยอมรับทางวัฒนธรรมไทย จึงถูกยกเลิกไปโดยการบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญาฉบับใหม่ มีผลตั้งแต่ 1 มกราคม พ.ศ. 2500

การสมรสที่สมบูรณ์ตามกฎหมายไทย คู่สมรสต้องยื่นจดทะเบียนสมรส ณ สำนักงานเขต หรือสำนักงานอำเภอ แม้มีพิธีแต่งงานใหญ่โตเพียงใด ประกอบพิธีทางศาสนาแบบใด เป็นทางการแค่ไหนก็ตาม ยังถือว่าขั้นตอนการสมรสยังไม่สมบูรณ์ และไม่เป็นคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมายหากไม่ไปจดทะเบียนสมรส (ศูนย์บริการข้อมูลภาครัฐเพื่อประชาชน, 2567) และไม่อนุญาตคู่สมรสที่เป็นเพศเดียวกันจดทะเบียนสมรส (ประสพสุข บุญเดช, 2553, หน้า 36-37) แม้บุคคลผู้นั้นทำการแปลงเพศแล้วก็ตาม (บุษกร สุริยสาร, 2557, หน้า 34) ทั้งนี้เพราะกฎหมายให้ถือเอาตามเพศโดยกำเนิด ขณะเดียวกันยังไม่มียกกฎหมายอนุญาตการขอเปลี่ยนแปลงเพศไว้ ส่งผลให้คนแปลงเพศไม่สามารถจดทะเบียนสมรสกับคู่ชายได้ เหตุเพราะเพศแรกกำเนิดเป็นชาย (จรรยาธิษฐาน สุวพันธ์, 2566, หน้า 83)

ค่านิยมต่อการสมรสเท่าเทียม

จากบริบททางวัฒนธรรมและกฎหมายไทย เมื่อเกิดพลวัตทางสังคม (Social Dynamics) จากการที่หลายประเทศประกาศกฎหมายรับรองการสมรสแก่คนเพศเดียวกัน เป็นการส่งเสริมด้านสิทธิมนุษยชนแก่กลุ่มคน LGBTQ ด้วยเหตุผลว่า เพศมีข้อประกอบสำคัญในการสมรสอีกต่อไป (อารยา สุขสม, 2565, หน้า 28) เช่นเดียวกับประเทศไทยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ.2567 มีผลบังคับใช้ในวันที่ 22 มกราคม 2568 เป็นต้นไป (มติชนออนไลน์, 2567) พลวัตทางวัฒนธรรมไทยหลังจากนี้พัฒนาสู่สิทธิมนุษยชน ทำให้ค่านิยมต่อการสมรสเท่าเทียม ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 “มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560, 2560, หน้า 4) ย้ำชัดว่า สิทธิเป็นอำนาจอันชอบธรรมที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด ฉะนั้นปวงชนชาวไทยย่อมได้รับการคุ้มครอง รัฐไม่สามารถจำกัดสิทธิของผู้นั้นได้ (แพรวทิรา เขียวขุ่ม, 2565) บทบัญญัติของกฎหมายจะผลักดันวัฒนธรรมไทยสู่สิทธิมนุษยชนสากล เกิดพลวัตต่อค่านิยมในการสมรสเท่าเทียม เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์ล้วนต้องการสมรสเพื่อสร้างครอบครัว (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2562, หน้า 1) ซึ่งหลักธรรมชาตินี้ถือเป็นวัฒนธรรมสากล อิงกับปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน “ข้อ 16 บรรดาชายและหญิงที่มีอายุครบบริบูรณ์แล้ว มีสิทธิสมรสและสร้างครอบครัว โดยปราศจากการจำกัดใดๆ ทั้งเชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา ทุกคนย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันในการสมรส รวมถึงการสมรสสามารถกระทำโดยความยินยอมอย่างอิสระ โดยครอบครัวเป็นหน่วยธรรมชาติ เป็นพื้นฐานของสังคม และย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากสังคมและรัฐ (กระทรวงการต่างประเทศ, 2551, หน้า 24) ดังนั้นเมื่อกระแสอารยะสังคมโลกเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมไทยย่อมรับค่านิยมใหม่ (สุภาวดี ขุนทองจันทร์, 2559, หน้า 160)

วัฒนธรรมไทยกับค่านิยมการสมรสเท่าเทียมในยุคคน Gen Z

จากการเปลี่ยนแปลงตามกระแสอารยะสังคมโลกต่อสิทธิมนุษยชนของกลุ่มคน LGBTQ และเมื่อประเทศไทยมีผลบังคับใช้กฎหมายสมรสเท่าเทียมแล้ว จากวิธีการสมรสแบบชาย 1 คน หญิง 1 คน ตามเพศที่กำหนด และแบบผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งเป็นความเชื่อที่สืบทอดมาต้องสิ้นสุดลง แนวโน้มความเป็นไปได้ต่อพลวัตทางวัฒนธรรมไทยและค่านิยมใหม่ต่อการสมรสเท่าเทียมในยุคคน Gen Z

แนวโน้มปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมไทยในยุคคน Gen Z

หลังจากกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้แล้ว จุดเริ่มต้นของการผลิตเปลี่ยนอย่างสำคัญในการปรับแต่งวัฒนธรรมไทย โดยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ถูกติดกับการไม่จำกัดเพศสภาพ กล่าวคือ ทุกคนมีสิทธิทางเพศอย่างเท่าเทียมกันในการสร้างครอบครัว (ไทยพีบีเอส, 2567x) ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นประเทศแรกใน ASEAN ที่มีกฎหมายรับรองสิทธิของกลุ่มคน LGBTQ อย่างเป็นทางการ จึงยืนยันการผลิตเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยม เกิดการปรับแต่งวัฒนธรรมไทยแบบพลวัตในอนาคต ภายใต้ศักดิ์ศรีและเท่าเทียมตามรสนิยมทางเพศตน (องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของเยอรมัน ประจำประเทศไทย, 2563, หน้า 4) โดยกฎหมายสมรสเท่าเทียมได้ส่งผลกระทบต่อคุ้มครองเด็ก ด้วยการกำหนดอายุการสมรสขั้นต่ำ 18 ปี มุ่งหวังว่าจะเป็นการปกป้องเด็กและเยาวชนจากการแต่งงานก่อนวัยอันควร กล่าวคือ มีความพยายามยุติการแต่งงานในวัยเด็กนั่นเอง แต่อาจส่งผลทางวัฒนธรรมไทยในยุครุ่นคน Gen Z ที่ได้จัดแบ่งคนรุ่นนี้ไว้ 2 ช่วงวัย คือ วัยรุ่น อายุระหว่าง 14–20 ปี และวัยทำงาน อายุระหว่าง 21–28 ปี เป็นกลุ่มคนที่เพิ่งเข้าสู่ตลาดแรงงาน ถือว่าเป็นขุมกำลังสำคัญในตลาดแรงงาน และเป็นกลุ่มคนที่มีอิทธิพลทางสังคมและการเมืองในอนาคต เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนใหญ่ที่สุดในโลก ด้วยจำนวน 2,000 ล้านคน หรือร้อยละ 25 ของประชากรโลก (มาร์เก็ตเธียร์ ออนไลน์, 2567) โดยคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 24 ของประชากรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อภิกริช บุญยัง, 2567) คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 22 ของประชากรไทย (มาร์เก็ตติ้ง อู๊ปส์, 2563) ประกอบกับคน Gen Z เติบโตในช่วงศตวรรษที่ 21 ยุคแห่งความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีระบบดิจิทัลสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารทั้งองค์ความรู้ทางศาสตร์วิชาการ และความบันเทิงต่าง ๆ ผ่านอินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดีย ที่ส่งให้เห็นภาพและเสียง พร้อมแต่งเติมแสงสี แบบ multimedia ทำให้คน Gen Z มีลักษณะนิสัยเปิดกว้างติดตามกระแสสังคม การค้นคว้าหาข้อมูลรับรู้การเปลี่ยนแปลงตามกระแสสังคมโลกจึงมีทัศนคติเชิงบวก (Anuradha, 2564; Andrew Meola, 2565; อ้างถึงใน ณัฐชนิตา กองขุนชาญ, 2564, หน้า 24) อีกกลุ่มใหญ่ส่วนหนึ่งชอบเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ชอบความเป็นอิสระ/ไม่ชอบกฎเกณฑ์ตายตัว เน้นความเรียบง่าย มีความเป็นตัวของตัวเองสูง เน้นให้ความสำคัญตนเอง ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง มีพฤติกรรมทางเพศแบบรัชมัธยม (McQueen, 2011; อ้างถึงใน ภรณ์ยา สารสินธุ์, 2560, หน้า 14-15) จึงกล่าวได้ว่าลักษณะโดยรวมของรุ่นคน Gen Z มีความสามารถในการรับรู้ ตื่นตัวต่อสถานการณ์ทาง เศรษฐกิจ

สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม เป็นกลุ่มคนที่มีแนวโน้มเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการปรับแต่งวัฒนธรรมสังคมตามลักษณะและพฤติกรรมของคน Gen Z

อย่างไรก็ดี จากประมาณการและแนวโน้มการเพิ่มจำนวนประชากร Gen Z จะกลายเป็นกลุ่มคนขนาดใหญ่ที่สุดในโลก และในกลุ่มคนรุ่นนี้จะก้าวสู่ความเป็นผู้นำ (เอ็กซ์เอ็ม อี-นิวส์, 2562) อีกทั้งเป็นกลุ่มคนที่มีศักยภาพขับเคลื่อนและพัฒนาการในอนาคต (The Standard Team, 2024) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม (กรณิกนก สาครสุขกิจ, 2565, หน้า 4) ปรากฏการณ์ดังกล่าวมีแนวโน้มคล้ายกับจำนวนประชากร Gen Z ในประเทศไทยมีราว 13 ล้านคน เป็นกำลังหลักในตลาดแรงงานในประเทศ 20% (ประชาชาติธุรกิจ, 2562) หากนับเฉพาะผู้ที่มิสอิฐเลือกตั้ง 18-26 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 7,670,354 คน (ไทยพีบีเอส, 2566) และหากพิจารณาลักษณะนิสัยโดยรวมคน Gen Z ที่เป็นคนเรียนรู้ เปิดรับสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านโซเชียลมีเดียในระบบดิจิทัลได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นการส่งเสริมความรู้ การสร้างความเข้าใจ เกี่ยวกับกฎหมายสมรสเท่าเทียม การนำเสนอเนื้อหาสาระสำคัญเกี่ยวกับการสมรสเพศเดียวกันสู่สาธารณะ ผ่านโซเชียลมีเดียผ่านหลากหลายแพลตฟอร์ม จึงเป็นการช่วยผลักดันและเสริมพลังการขับเคลื่อนการพัฒนา ให้มีความพร้อมในการเปลี่ยนผ่านด้วยบทบาทความเป็นผู้นำที่มีแรงบันดาลใจ (inspiration) จากกระแสอารยะสังคมโลก นำมาซึ่งการปรับแต่งวัฒนธรรมไทยในการสมรสของกลุ่มคน LGBTQ (มาร์เก็ตพลัส, 2563)

อย่างไรก็ดี หากมองอนาคตของคน Gen Z สัญชาติไทย มีความคิดริเริ่มกล้าหาญที่เสี่ยงมากขึ้น ด้วยวิสัยทัศน์ที่มุ่งอนาคต (future oriented vision) พยายามทดลองและทดสอบทำในสิ่งที่แตกต่าง เป็นพฤติกรรมให้เกิดการผลักดันวัฒนธรรมไทยได้รับความเท่าเทียมทางเพศ จากการกดสั่งมาอย่างยาวนาน (มาร์เก็ตพลัส, 2563) แนวโน้มดังกล่าวนี้ มีความเป็นไปได้จากการที่คน Gen Z เชื่อในความคิดของตนค่อนข้างสูง เป็นคนเมื่อได้รับรู้และเรียนรู้ค่านิยมตามกระแสอารยะสังคมโลก (trend) ย่อมเปิดกว้างและรับเอามาปรับตัวกับการดำเนินชีวิตประจำวันภายใต้พลวัตวัฒนธรรมอย่างผสมกลมกลืนตามการปรับแต่งของคน Gen Z (สุนทรียีสองเมือง, 2566, หน้า 118) ค่านิยมดังกล่าวนี้ได้มีการทำวิจัยโดยกองทุน Chime for Change ร่วมกับหน่วย Irregular Labs วิจัยในประเด็นการเลื่อนไหลทางเพศ (Gender Fluidity) ของคน Gen Z โดยรวบรวมข้อมูลจากคน Gen Z มากกว่า 30 ประเทศ ในฐานะกลุ่มคนที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมโลก ซึ่งผลงานวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางเพศ (Diversity) ดังผลการวิจัยค้นพบว่า (The Standard, 2018)

- 1 ใน 3 ของกลุ่มคน Gen Z ไม่สนใจว่าตนเองรักคนต่างเพศ (Heterosexual) หรือไม่
- 82% ของกลุ่มคน Gen Z ยินดีร่วมต่อสู้เพื่อกลุ่มเพศทางเลือกที่ถูกกีดกันหรือถูกละเลยจากสังคม (Marginalized)
- 71% ของผู้หญิงในกลุ่มคน Gen Z ที่สัมผัส รู้สึกกดดันในการต้องสะท้อนลักษณะความเป็นผู้หญิง (Feminine) ออกมา

- 25% ของกลุ่มคน Gen Z เชื่อว่าในช่วงชีวิตจะมีการเปลี่ยนแปลงเพศสภาพ (Gender Identification) ขณะที่ราว 45% เชื่อว่าจะเปลี่ยน 2 ถึง 3 ครั้ง
- 27% ของกลุ่มคน Gen Z การใช้สรรพนามหน้า ไม่ระบุเพศใดเพศหนึ่ง (Gender Neutral Pronoun) แต่จะแต่งตัวเพื่อสะท้อนให้เห็นเพศนั้น

แสดงให้เห็นว่าคน Gen Z ยอมรับความเป็น LGBTQ มากขึ้น ตัวอย่างเช่น ในวงการแฟชั่นในซีซั่น Fall/Winter 2018 มีผู้หญิงข้ามเพศเดินแบบบนรันเวย์ 56 คน และ 8 คนไม่ระบุเพศ (The Standard, 2018) จึงมีความเป็นไปได้ว่า กลุ่มคน Gen Z โดยมีแนวโน้มต่อค่านิยมความหลากหลายทางเพศ ด้วยการร่วมส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ และมีการเปิดเผยตัวตนหากตนอยู่ในกลุ่มคน LGBTQ รวมทั้งเปิดโอกาสให้คนกลุ่มนี้สามารถเข้าทำงานอย่างเท่าเทียมปราศจากการเลือกปฏิบัติ อันเป็นจุดเริ่มของพลวัตทางวัฒนธรรมไทยต่อการสมรสเท่าเทียมของกลุ่มคน LGBTQ ไปพร้อมกับกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างเปิดกว้างตามกระแสนิยมของอารยธรรมโลก

สรุป

วัฒนธรรมและกฎหมายทางสังคมดั้งเดิม รวมทั้งบัญญัติแห่งกฎหมายที่ยอมรับคู่สมรสต้องเป็นเพศชายกับเพศหญิงเท่านั้น แต่นับจากปี ค.ศ. 2001 (พ.ศ. 2544) ประเทศเนเธอร์แลนด์ประกาศใช้กฎหมายรับรองการสมรสของเพศเดียวกันแห่งแรกของโลก ส่งผลในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทย ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567 (กฎหมายสมรสเท่าเทียม) ในราชกิจจานุเบกษา มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 22 มกราคม 2568 เป็นต้นไป ประเทศไทยจัดเป็นลำดับที่ 38 ของโลกและเป็นประเทศแรกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASEAN) ซึ่งผลจากกฎหมายสมรสเท่าเทียมได้ส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างคนในสังคมกับกลุ่มคน LGBTQ โดยมีแนวโน้มที่เป็นไปได้ว่า การสมรสเท่าเทียมเริ่มมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมไทย (Thai socio-cultural) แบบพลวัต (dynamic) สู้ยุคคน Gen Z รุ่นคนที่มีความสามารถในฐานะคนรุ่นใหม่ (new generation) เป็นกลุ่มที่มีพลังในการปรับแต่งวัฒนธรรมไทยให้เป็นไปตามสิทธิการสมรสเท่าเทียม มีการยอมรับการสมรสของคู่รักเพศเดียวกัน เปิดเผยตัวตนมากขึ้น มีครอบครัวของคน LGBTQ ทำให้ความหลากหลายทางเพศถูกผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมโดยปริยาย

บรรณานุกรม

- กรณ์นก สาคกรสุขกิจ. (2565). ความสนใจของนักลงทุน Gen Z ต่อหุ้นยั่งยืน. SET Scholar ship Project Paper 2021 -2022. JEL Classification: C83, G11.
- กรณ์ภัตสรณ์ ไชกิจภิญโญ. (2560). การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของหญิงไทย ที่แต่งงานกับชายชาวต่างชาติ ในจังหวัดนครราชสีมา. วารสารสมาคมนักวิจัย, ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2560).
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2562). นิยามและประเภทครอบครัว. กรุงเทพฯ : กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- กรมสุขภาพจิต. (2563). Gen Y/Gen Me กลุ่มผู้กุมชะตาโลก. สืบค้นเมื่อ 26 ธันวาคม 2567 จาก <https://dmh.go.th/news/view.asp?id=1251>
- กรมองค์การระหว่างประเทศ. (2551). ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ : กรมองค์การระหว่างประเทศ, กระทรวงการต่างประเทศ.
- คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2562). พัฒนาการของกฎหมายครอบครัวว่าด้วยเงื่อนไขการสมรส. รายงานผลกาวิจัย เสนอต่อ พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาบันพระปกเกล้า.
- จรรยาวัณษ์ สุพันธ์. (2566). การรับรองเพศสถานะกับการสมรสตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2566).
- ณัฐนิดา กองขุนชาญ. (2564). การเปิดรับทัศนคติและพฤติกรรมในการรับชมวิดีโอเกสมสตรึมมิงของ Generation Y และ Generation Z. (วิทยานิพนธ์การบริหารสื่อสารมวลชน). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน.
- เดลินิวส์. (2567). เปิดใหม่ไลน์กฎหมาย “สมรสเท่าเทียม” ทั่วโลก. สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2567 จาก <https://www.dailynews.co.th/news/3551584/>
- เดอะ สแตนดาร์ด. (2018). พลังคน Gen Z ต้องมา! Gucci ทำรีเสิร์ชกว่า 80 หน้า ประเด็น Gender Fluidity. สืบค้นเมื่อ 26 ธันวาคม 2567 จาก <https://thestandard.co/gucci-releases-report-about-gender-fluidity-in-generation-z/>
- เดอะ สแตนดาร์ด. (2024). ทำไม Gen Z และ Gen Y จะเป็น ‘ผู้นำ’ ที่ดีที่สุดที่โลกเคยมีมา. สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2568, จาก <https://thestandard.co/gen-z-gen-y-best-leader/>
- ธรรมนิติ. (2564). กฎหมายครอบครัว การหมั้น การสมรส. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2568, จาก <https://www.dharmniti.co.th/engagement-rule-family/>

- ัญญาภัต ทองมุสิทธิ์. (2562). **กฎหมายต้นแบบในการรับรองและคุ้มครองสิทธิการสมรสของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ.** (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีปทุม, คณะนิติศาสตร์.
- โทเรล ฮาเบอร์คอร์น. (2566). **พัฒนาการการต่อสู้และความเท่าเทียมที่ยังไม่เท่ากัน.** สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2568, จาก <https://pridi.or.th/th/content/2023/01/1394>
- ไทยพีบีเอส. (2566). **เผยตัวเลขคนไทยแต่ละเจนอเรชัน ตัวแปรสำคัญเลือกตั้ง 2566.** สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2567 จาก <https://www.thaipbs.or.th/now/content/61>
- ไทยพีบีเอส. (2567ก). **สำรวจสถานะ “กฎหมายสมรสเท่าเทียม” ทั่วโลก.** Thai PBS. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/338520>
- ไทยพีบีเอส. (2567ข). **สมรสเท่าเทียม ไม่ได้เปลี่ยนทัศนคติสังคมไทย ในพริดา.** สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2567 จาก <https://theactive.thaipbs.or.th/news/gendersexuality-20240620>
- ไทยพีบีเอส. (2568). **สิทธิหน้าที่ “คู่สมรส” 23 ม.ค. กฎหมายสมรสเท่าเทียมบังคับใช้.** สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2568, จาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/347985>
- บีบีซีไทย. (2562). **LGBT: สภาได้หวั่นผ่านกฎหมายแต่งงานเพศเดียวกันครั้งแรกในเอเชีย.** สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2567 จาก <https://www.bbc.com/thai/international-48307052>
- บุษกร สุริยสาร. (2557). **อัตลักษณ์และวิถีทางเพศในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2562). **รู้ทันปัญหา Gen Z เป็นเรื่องง่าย ๆ แค่นี้.** สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2568, จาก <https://www.prachachat.net/csr-hr/news-382415>
- ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. บรรพ 5 หมวดที่ 2 เจอนใจแห่งการสมรส.
- ประสพสุข บุญเดช. (2553). **กฎหมายครอบครัว.** (พิมพ์ครั้งที่ 12) กรุงเทพฯ : วิทยุชน.
- พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ 24) พ.ศ. 2567. (2567). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่ม 141 ตอนที่ 58 ก ลงวันที่ 24 กันยายน 2567.
- พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499. (2499). **ราชกิจจานุเบกษา.** เล่ม 73 ตอนที่ 95 ฉบับพิเศษ หน้า 1 ลงวันที่ 15 พฤศจิกายน 2499.
- พิจิตร พงษ์เกษ. (2563). **รูปแบบการครองเรือนที่พึงประสงค์ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จังหวัดอุบลราชธานี.** *Journal of Modern Learning Development*, ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2563).
- พิสิฐ ทรัพย์บุญ. (2562). **การศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของสิทธิในการสมรสเพศสภาพเดียวกันในเนเธอร์แลนด์ โปแลนด์ และอิตาลี.** *วารสารยุโรปศึกษา*, ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2562).

แพรวภัทรา เขียวขุ่ม. (2565). **พลเมืองที่เข้มแข็ง**. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2568, จาก https://pws.npru.ac.th/praepat/system/20220804121352_4381f55005434384eb4edcecc2c4751b.pdf

ภรณ์ยา ชารสินธุ์. (2560). การจำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่ม Gen-Y และ กลุ่ม Gen-Z โดยใช้ความต้องการส่วนประสมการค้าปลีกธุรกิจ ร้านอีฟแอนบอย ในเขตกรุงเทพมหานคร. (การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจบัณฑิต). มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.

มติชนออนไลน์. (2567). **ราชกิจจานุเบกษา ประกาศแล้ว พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม**. สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2568, จาก https://www.matichon.co.th/politics/news_4809657

มูลนิธิเพื่อนรัก. (2567). **พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม ประกาศในราชกิจจานุเบกษา แล้ว มาอ่านสรุปเนื้อหาสำคัญ**. สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2567 จาก <https://lovefoundation.or.th /พ-ร-บ-สมรสเท่าเทียม-ประกาศ/>

มาร์เก็ตเียร์ ออนไลน์. (2567). **5 เทรนด์สำหรับนักการตลาดที่ต้องการเข้าถึง Gen Z**. สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2568, จาก https://marketeeronline.co/archives/372681?fbclid=IwY2xjawHxOAdleHRuA2FlbQlxMAABHXmjtgi7w-5xlCnA2PzteCcydd2k_EF5s2WF1zK75VaRneLUCLWVlr4CFQ_aem_uMdmUaB5W02rb5CuV4-SZQ

มาร์เก็ตติ้ง อู๊ปส์. (2563). **เทรนด์ใหม่ที่มีมองข้ามไม่ได้! เข้าใจพลัง Gen Z ยุค ‘Genderless’ ในวันที่โลกต้องปรับ ลบกลยุทธ ‘Gender tax’**. สืบค้นเมื่อ 26 ธันวาคม 2567 จาก <https://www.marketingoops.com/exclusive/trending-exclusive/understanding-gen-z-new-target-genderless-trend-2021/>

มาร์เก็ตพลัส. (2020). **GEN Z เจนเปลี่ยนโลก ที่ใช้แรงบันดาลใจและ PASSION เป็นพลังในการขับเคลื่อน**. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2568, จาก <https://www.marketplus.in.th/content/detail.php?id=5065>

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (2560). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก ลงวันที่ 6 เมษายน 2560.

วุฒิชัย เอียดเหลือ. (2565). **การเตรียมความพร้อมของศาลเยาวชนและครอบครัวในการบังคับใช้กฎหมายครอบครัวของผู้ชีวิต**. รายงานการฝึกอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาหัวหน้าศาล รุ่นที่ 22 วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม.

ศรินทร์ เกรย์, อุมารณณ์ ภัทรวาณิชย์, อักษรภาค หลักทอง และเจตพล แสงกล้า. (2559). **คุณภาพชีวิตต่างวัยของผู้มีงานทำ**. กรุงเทพฯ : เดือนตุลา.

ศูนย์บริการข้อมูลภาครัฐเพื่อประชาชน. (2024). **การสมรสที่ถูกต้องตามกฎหมาย**. สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2568, จาก <https://www.gcc.go.th/2024/04/26/การสมรสที่ถูกต้องตาม>

กฎหมาย/

- สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเวียนนา. (2563). **การจดทะเบียนสมรส**. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2568, จาก <https://www.thaiembassy.at/th/2015-11-24-08-08-19/2015-12-24-08-45-00.html>
- สภาการสื่อสารมวลชนแห่งชาติ. (2567). **หนุนทุกฝ่ายร่วมมือสร้างความเข้าใจกฎหมายสมรสเท่าเทียมฉบับใหม่**. สืบค้นเมื่อ 25 ธันวาคม 2567 จาก <https://www.presscouncil.or.th/10757>
- สำนักงานเลขาธิการกรมการปกครอง. (2562). **การได้มาซึ่งสัญชาติไทย**. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2568, จาก <https://multi.dopa.go.th/secofdopa/news/cate10/view184>
- สุนทรีย์ สองเมือง. (2566). พฤติกรรมผู้บริโภคกลุ่มเจนเนอเรชัน Z และกลยุทธ์การตลาดดิจิทัล 4.0 ที่ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจซื้อสินค้าในจังหวัดนนทบุรี. **วารสารการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**, 15(1)
- สุประวีณ์ อาสนศักดิ์. (2565). **กลไกกฎหมายไปสู่สมรสเท่าเทียม: ถอดบทเรียนจากคำวินิจฉัยรัฐธรรมนูญต่างประเทศ**. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2568, จาก <https://www.sdgmovement.com/2022/01/08/sdg-insights-constitutional-court-ruling-legal-mechanisms-to-recognize-marriage-equality/>
- สุภาวดี ขุนทองจันทร์. (2559). ความสัมพันธ์ระหว่างโลกาภิวัตน์กับค่านิยมพื้นฐานในสังคมไทย. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 7(1).
- องค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศของเยอรมัน ประจำประเทศไทย. (2563). **ความเท่าเทียมทางเพศ**. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2568, จาก <https://www.thai-german-cooperation.info/th/gender-equality/>
- อนุพร อรุณรัตน์. (2567). **ข้อมูล คำอธิบาย และเหตุผล. เอกสาร (เตรียม) ขี้แจงการสงวนคำแปรญัตติของผู้แปรญัตติลำดับที่ 1. คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ฉบับที่ ...) พ.ศ., วุฒิสภา.**
- อภิกริช บุญยัง. (2567). **เจาะลึก Gen Z พร้อม 7 กลยุทธ์การตลาดให้เข้าถึงหัวใจของคนรุ่นใหม่**. สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2568, จาก <https://theomelet.co/เจาะลึก-gen-z-พร้อม-7-กลยุทธ์การ/>
- อารยา สุขสม. (2565). **แนวทางการรับรองสิทธิในอัตลักษณ์ทางเพศของประเทศไทย ผ่านมุมมองของกฎหมายต่างประเทศ. วารสารกฎหมายสงขลานครินทร์**, 5(1)
- เอกสิทธิ์ ไชยปิ่น. (2566). พฤติกรรมการใช้ชีวิต การติตราและการกีดกันทางสังคม และความพึงพอใจในชีวิตต่อการเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศของนักศึกษาชายรักร่วมในภาคเหนือ. **วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย**, 31(2) :106-120.
- แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ไทยแลนด์. (2564). **เรียนประวัติศาสตร์ LGBTQ+ แบบสนุกและ**

ลูก้าผ่าน AR กับ Stonewall Forever. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2568, จาก <https://www.amnesty.or.th/about-us/>

เอสดีจี มูฟ. (2565). **Discrimination – การเลือกปฏิบัติ**. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2568, จาก <https://www.sdgmove.com/2021/07/15/sdg-vocab-33-discrimination/>

เอ็กซ์ิม อี-นิวส์. (2562). **Gen Z กับทิศทางการตลาดอาหารโลก**. สืบค้นเมื่อ 8 มกราคม 2568, จาก https://www.exim.go.th/eximinter/e-news/7253/enews_april2019_trend.html

Haviland, William A.; Prins, Harald E. L.; McBride, Bunny; Walrath, Dana (2011). **Cultural Anthropology: The Human Challenge (13th ed.)**. Cengage Learning. ISBN 978-0-495-81178-7.

Ritchie, H., and Roser, M. (2020). **Urbanization**. Retrieved on 26 December, 2024 from: <https://ourworldindata.org/urbanization>.